

HARLINGEN, DE GROTE KERK

Aan het eind van de 16de eeuw werd het dorp Almenum binnen de omwalling van Harlingen gesloten. De aloude Michaëlsdom van het dorp werd de hoofdkerk van de stad. In de Friese overleveringen nam dit kerkgebouw lange tijd een belangrijke plaats in, omdat het deee bewaarplaats zou zijn van de heilige Magnusvaan, een rode wonderdoende banierafkomstig van Friso en aan Magnus geschonken door St. Willibrord. De Magnussage verhaalt van Friezen, die onder leiding van Magnus Forteman Rome veroverden voor Karel de Grote, die als dank de Friezen een vrijheidsprivelege (de Magnuskarren) schonk.

Toren

In 1772 werd de tufstenen Michaëlsdom afgebroken, maar de bijbehorende toren werd gespaard. Hoewel het bouwwerk verhoogd werd en aan de zuid- en westzijde een ommetseling kreeg, behield het duidelijke Romaanse trekken. Restauratie vond in 1959 plaats.

Kerk

Op de plaats van de afgebroken kerk kwam een nieuwe, waarvan de bouw werd voltooid in 1775. Het werd een typisch voorbeeld van protestantse centraalbouw. De plattegrond kreeg de vorm van een Grieks kruis. Het muurwerk van het rijzige gebouw - opgetrokken van kleine gele baksteen - werd versierd met dubbele hoekpilasters. Boven de grote rondbogige vensters kwamen in de geveltoppen roosvensters. In de kruisarmen werden toegangen gemaakt met een natuurstenen omlijsting. Blijkens de bouwtekeningen is de kerk ontworpen door twee Amsterdamse architecten. Een daarvan was waarschijnlijk de bekende Jacob Otten Husly, die in elk geval de stucversieringen van het interieur vervaardigde. De bouwkosten van de kerk bedroegen het voor 1775 toch wel buitengewoon hoge bedrag van 110.346 Caroliguldens.

Kerkinterieur

Het inwendige van de kerk wordt geheel beheerst door een statige Dorische pilasterordonnantie in stuc en is van een grote statigheid, voornaamheid en weidsheid. Op een smalle strook na wordt de oostelijke kruisarm afgesloten door een wand, waarachter zich diverse dienstruimten bevinden. In de nisvormige ruimte voor de wand bevinden zich het doophek met rechthoekig uitspringende voorlezersbank, de kathedervormige preekstoel en het op een galerij geplaatste orgel, die met elkaar een monumentale en imposante partij vormen.

Doophek en preekstoel hebben een strakke en vlakke vorm. Het orgel heeft een rijk gesneden front. Tegen de kerkwanden staan onversierde, maar zeer statige banken en daarboven is een, de hele kerk omgaande, kraak of galerij aangebracht. In de westelijke kruisarm bevindt zich boven de eerste galerij nog een tweede, de zogenaamde weeshuiskraak.

De kerk herbergt meerdere grafzerken, waarvan één speciale vermelding verdient. Het is een dubbele potretzerk, waarop Christoffel von Sternsee (overl. 1560) en Cunera van Ropta (overl. 1555) zijn afgebeeld.

Orgel

In 1776 werd de bouw van het instrument voltooid door de vermaarde **A.A. Hinsch**, die het leverde voor 2000 Caroliguldens. Op 30 april vond de inwijding plaats in een dienst, die geleid werd door de Harlinger predikant ds. Geogius Lemke. Hij was een van de leden van de commissie die in 1773 in opdracht van de Staten-Generaal het werk deed voor de totstandkoming van de nieuwe psalmberijming. De inwijdingsdienst werd opgeluisterd met speciaal voor de plechtigheid geschreven kerkgezangen voor koor en solisten van de hand van Simon Stijl.

De orgelkasten zijn versierd met fraai snijwerk van de hand van J.J. Hempel, die daardoor van 1775 tot 1777 het bedrag van 847 Caroliguldens ontving. Van de kunstenaar is bekend dat hij onder andere ook de preekstoel en de orgelkas in Sexbierum en de preekstoel in Berlikum sneed. Opvallend is in de versiering de vermenging van Louis XV- en Louis XVI-elementen, die we ook aantreffen aan de Berlikumer kansel. De gesneden muziekinstrumenten in de consoles onder de torens zijn geplaatst tussen Louis-XV-ornament. De siervazen op de torens en de guirlandes zijn typisch Louis XVI. Boven de klavier bevindt zich dit opschrift: "DEN XI VAN HERFSTMAAND

MDCCCLXXV/DE EERSTE PYP IN DIT ORGEL GEZET,/EN OP HETZELVE VOOR DE EERSTE GESPEELD."

In de muziekbak onder dit opschrift bevindt zich fraai inlegwerk, waarin een muziekstukje in 18de eeuwse dansvorm is opgenomen. De orgelkasten werden in 1959 opnieuw geschilderd.

De oorspronkelijke dispositie van Hinsch werd diverse malen gewijzigd. Restauraties van het instrument vonden plaats in 1825 door J en L. van Dam, 1864 door P. van Oeckelen, 1916 door P. van Dam en 1938 door de fa. De Koff. In 1971 en in 1983/1984 werden restauraties uitgevoerd door Flentrop orgelbouwer.

Hoofdwerk:		Rugwerk:		Pedaal:	
Prestant	8'	Prestant	8'	Prestant	8'
Bourdon	16'	Quintadeen	8'	Subbas	16'
Holpijp	8'	Fluit d'amour	8'	Gedakt	8'
Baarpijp	8'	Viola di gamba	8'	Quint	5 1/3'
Octaaf 4'		Vox celeste	8' (disc)	Octaaf 4'	
Open fluit	4'	Gedektfluit	4'	Nachthoorn	2'
Cello	8'	Salicionaal	4'	Bazuin	16'
Superoctaaf	2'	Speelfluit	2'	Trompet	8'
Quint	2 2/3'	Nasard	2 2/3'	Trompet	4'
Mixtuur	3, 4, 5 sterk	Chalcodin	8' (doorsl.)	Cincq	2'
	(bas- en discant)				
Cornet	5 sterk (bas)				
Trompet	16' (bas- en discant)				
Trompet	8'				
Hautbois	8'				

S. ten Hoeve
1992

Literatuur:

- M.D. Ozinga - Protestantsche Kerkenbouw in Nederland. Amsterdam, 1929
- W.J. Dorgelo, Hzn. Albertus Anthoni Hinsz, Orgelmaker, Augustinusga, '1985